

anketa

main

ANKETA

- 1) Što je za vas kazališni *mainstream*?
- 2) Koju biste hrvatsku riječ predložili umjesto riječi *mainstream*?

Ova dva pitanja smo u anketi časopisa *Kazalište* uputili brojnim kazališnim poslenicima i to kako onima, koji prema mišljenju redakcije, pripadaju toj struji, tako i onima iz druge struje. Objavljujemo sve pristigle odgovore, žao nam je što i drugi o tome nisu rekli svoje mišljenje.

stream

MARIN CARIĆ

Mainstream nije vrijednosna kategorija. *Mainstream* ne znači da je nešto dobro niti loše. U *mainstreamu* ima dobrih i loših predstava baš kao i u nasuprotnom bloku koji sebe naziva alternativom ili *off scenom*.

Mainstream ima jednu veoma važnu osobinu: on usisa-va sve što alternativa stvori kao trajnu vrijednost. Dokaz je to da *mainstream* ne prezire svoj rub, dok je na rubu, uglavnom, obrnuto.

Pripadnici *mainstreama* su afirmirani, odatle ishodi da nemaju poriv za rušenjem. Ali moraju imati poriv za istraživanjem.

Mainstream poštuje tekst. *Mainstream* poštuje glumca. *Mainstream* poštuje publiku. Dobar *mainstream* nam to uvijek pokazuje na nov, neočekivan način. *Mainstream* nije komercijalan, on riskira.

Mainstream se često povezuje s Vlašću. Upravo obrnuto, dobar je *mainstream* suprotstavljen Vlasti.

Redatelj u *mainstreamu* prihvaća i nastavlja tradiciju, njegov je *individualni talent* doprinos kolektivnom postignuću jednog kazališta, jedne kulture.

Mainstream je od svih kazališnih struja najveća i najjača, središnja. Lakše se razumije kad se prevede na hrvatski: *matica*.

Mainstream je...

Upravo dok ovo pišem, čujem na televiziji riječ: *mainstream*. Okrenem se da vidim kako je prevoditelj filma riješio zagonetku?! Ha, ha... je li moguće: *podilaženje većini*.

MIRO GAVRAN

Možda je lakše reći što *mainstream* nije, negoli reći što jest. *Mainstream* nije eksperimentalno kazalište, nije kazalište sporadičnih predstava, nije hermetično kazalište, *mainstream* nije "Eurokaz" niti "Tjedan suvremenog plesa", nije folklor niti mladenačko propitkivanje svojih mogućnosti...

Pod *mainstreamom* podrazumijevam komunikativni verbalni teatar koji računa na gledatelje koji vole "predstave s glavom i repom". *Mainstream* kod nas u Hrvatskoj nastaje

i u institucionalnim teatrima i u potvrđenim neformalnim grupama, odnosno privatnim kazalištima.

Mainstream se ne može imenovati samo estetskim oznakama i atributima, baš kao što se ne može odrediti bez njih.

Po mom osobnom mišljenju, *mainstreamu* pripadaju moji tekstovi i tekstovi mojih kazališnih kolega: Brešana, Matešića, Kušana, Šoljana, Kaštelanke, Bakarića, Bužimskog, Budaka, Marinkovića, Senker-Mujičić-Škrabea... Unutar *mainstreama* nastaju i dobre i loše predstave, središnje mjesto zauzima glumac, kazališni tekst se cijeni, a pogoduju mu normalni i učinkoviti redatelji koji znaju napraviti predstavu s "glavom i repom", zanatski korektnu i gledljivu, kao što su npr. Marin Carić, Miro Medimorec, Ivica Kunčević, Robert Raponja, Zoran Mužić, Nina Kleflin, Krešo Dolencić, Damir Mađarić, Georgij Paro, Božidar Viočić, Želimir Orešković, Vlado Štefančić...

Mainstream podrazumijeva određenu etabliranost institucija i umjetnika koji se mogu imenovati njegovim subjektima.

Mainstream je u zapadnim zemljama lakše definirati jer se *dogđa* gotovo u pravilu u kazalištima jasnog organizacijsko-ekonomsko-estetskog profila.

Mainstream je i pored svih tih mojih pokušaja određenja izrazito fluidna, neuhvatljiva kazališna kategorija, egzaktnim postupkom nedokaziva.

Kao gledatelj, *mainstreamom* bih najlakše mogao imenovati Dramsko kazalište "Gavella" krajem sedamdesetih godina dok je ravnateljem bio pokojni Krešo Zidarić.

Mainstream je samo donekle SREDIŠNJI TOK, jer ta *tuđica* podrazumijeva i nešto malo više od središnjega toka. Zato predlažem da ostanemo pri stranoj sintagmi kako nam se ne bi dogodio zrakomlat.

JOŠKO JUVANČIĆ

Kazališni *mainstream* su subvencionirana kazališta – sva kazališta koja su na proračunu: državnom, županijskom i gradskom.

DARKO LUKIĆ

Mainstream, kako mu samo ime dostatno govori, označuje prevladujuće, većinsko kazalište, kazalište *glavnoga tijeka*, ono koje većina gledatelja (a u govorenju o kazalištu o gledateljima je uvijek neizbježno riječ). Utoliko mi se čini najzgodnijom jedna od najjednostavnijih teatro-

loških raščlamba svekolikoga kazališta na samo dvije osnovne skupine. Podjela je načinjena u okviru sociologije kazališta, a mislim da ovdje upravo u prvom redu i govorimo o sociologiji kazališta. Jedan od najzanimljivijih suvremenih teatrologa u toj sferi, Paul Allain, raščlanjuje, na primjer, svaki pristup kazališta njegovom gledateljstvu na dva temeljna, međusobno isključiva tipa - kazalište koje se usuglašuje s publikom (grubo rečeno, ugada publici ispunjavajući njezina pretpostavljena i poznata očekivanja) i ono koje manipulira publikom (pri čemu manipulacija nipošto nema nužno negativan predznak), dakle ono koje je usmjerava, koje joj nameće neočekivano i izaziva na reagiranje na najraznovrsnije načine. Prema toj podjeli, *mainstream* bi pripadao prvoj skupini. U kazališnim metropolama i visokorazvijenim kazališnim sredinama, odijeljenost je *mainstreama* od *izvan-mainstreama* vrlo jasna, sasvim očita i neupitna. Tipičan primjer bi bio, recimo, u New Yorku Broadway sa svojim musicalima koje milijuni gledatelja obožavaju, nasuprot Off-Broadwayu kao kazališnom svijetu nešto sužene *ciljne skupine* zahtjevnijih gledatelja koji stalno očekuju nove *izazove*, ili, još dalje, Off-off-Broadwaya gdje je prostor svakovrsnog eksperimentiranja i ekstravagancije za gotovo u cijelosti ograničene, birane (*specijalizirane*) skupine gledatelja. Može se izvesti gotovo istovjetan preslik takve situacije u Londonu s njegovim West Endom, a na svoj način jednaka je situacija u svim velikim kazališnim središtima, samo što omjer *mainstreama* u odnosu na druge oblike kazališta varira od sredine do sredine i opet uglavnom po sociološkim zakonitostima. *Mainstream* je u svojoj biti konzervativan u kazališnoj estetici, komercijalan i općeprihvaćen. Unutar toga moguće su, naravno, i izvrsne predstave i čisti kič i gluposti. Jednako je tako i *izvan mainstreama*. Vrijednosti i kvaliteta predstave, jasno, ne ovisi o tome je li ona *mainstreamovska* ili eksperimentalna, nego je li u kazališnom smislu dobra ili ne. Svaki *mainstream* nekoć je davno bio novost, eksperiment, koji put i šok. S vremenom su ga nove promjene, istraživanja i eksperimentiranja učinile *mainstreamom*, i upravo zato su *izvan-mainstreamovske* predstave nužnost za napredak i budućnost kazališta, jednako kao što je *mainstream* nužnost za njegov opstanak u sadašnjosti. Između njih najčešće iskri antagonizam jer svaka nova generacija prirodno započinje željom za stvaranjem svega novoga *ispočetka* sve dok je neke nove generacije ne otpreme u mirovinu, kao što i svaka umirovljena generacija uvijek misli da ti novi klinci *ništa ne shvaćaju*. Između njih, pak, stvarno, ima istinskoga *rivalstva* koliko i između dostojanstvene bake i njezine *otkvačene* unuke. Ni u jednom trenutku se, zapravo, istinski ne

susreću (pa dakle niti ne sukobljavaju) na istom mjestu, ni u isto vrijeme, niti u istom društvu. Doduše, ako je baka jako bogata, unuka može priželjkivati da konačno umre. Imovinu, međutim, najčešće ipak naslijedi majka.

Ne vidim nikakve potrebe nasilno rabiti tudice tamo gdje postoji odgovarajuća dobra hrvatska riječ, ali jednako tako ne vidim nikakve potrebe nasilno protjerivati tudice tamo gdje su one kulturološki i civilizacijski općeprihvaćene. U informatičkom vremenu engleski je jezik (htjeli mi to ili ne) planetarni kao što je u srednjem vijeku to bio latinski, pa tako i riječ *mainstream* pripada zajedničkom svjetskom rječniku i ne bih je u hrvatskom ničim zamjenjivao.

NIVES MADUNIĆ BARIŠIĆ

Pod pojmom kazališnoga *mainstreama* podrazumijevam sva ona kazališna događanja/predstave koje nose isti predznak stilske formacije kojemu pripadaju. To znači da se radi o predstavama koje smatramo tipičnim predstavnicima jednoga vremena i podneblja, sličnih poetičkih načela i horizonta očekivanja. Međusobno se razlikuju s obzirom na osobne stilove autora, ali zajednička im je pripadnost istom općem poetičkome načelu koje vlada u određenome vremenskome intervalu. Kazališni *mainstream* nije kvalitativna kategorija pa se tim terminom ne mogu određivati i imenovati bolje i lošije predstave. Hrvatskome kazališnome *mainstreamu* bi po tome trebala pripadati sva kazališta čiji profil nije određen eksperimentalnim ili novim kazalištem. Određivanje okvira hrvatskoga kazališnoga *mainstreama* može biti samo temom opsežnije studije, pa ga je nemoguće paušalno primjenjivati u svakome trenutku. Pitanje je, međutim, ima li hrvatsko glumište posljednjih godina ikakav zajednički nazivnik, ikakvoga barda bilo među piscima, bilo među redateljima ili ravnateljima koji kreiraju repertoare kazališnih kuća. Vrludanje i lutanje kroz dramsku literaturu i redateljske rukopise, koje su boljka većine hrvatskih kazališnih kuća posljednjih sezona, podosta dovodi u pitanje i sam *mainstream*. Je li hrvatski teatar kronično bolestan ili je u razdoblju svojevrsnoga manirističkoga traženja? Što je ono što je tipično za hrvatski teatar danas i što je to što ga razlikuje i/ili čini sličnim europskome pa i svjetskome kazalištu danas? Postavljajući pitanje hrvatskog kazališnoga *mainstreama*, postavljamo, dakle, i pitanje njegova današnjega identiteta.

Nemam ništa protiv predloženoga termina *mainstream* i ne mislim da bi ga trebalo prevoditi na hrvatski jezik.

IGOR MRDULJAŠ

Pojam se pojavio u teatrologiji relativno nedavno, premda je pojava koju označava dužega vijeka. Otprilike odonda kada se glumišni život neke sredine stao raslojavati i granati u različitim pravcima: ustrojbenim, dramaturgijskim i slogovnoizvedbenim. Istina, odvajkada je pojedina glumišta obilježavala različitost pojavnih oblika kazališta. Primjerice, uz crkvena prikazanja i mirakule supostojalo je putujuće glumište s naglašeno rugalačkim, pa i svetogrđnim predstavama. Uz ukočene rokoko izvedbe po kraljevskim i plemićkim dvorovima, na ulicama i trgovima gradova praskala je *commedia dell' arte*.

Kazališni *mainstream*, međutim, kako sam pojmio iz njegove uporabe, označava skup raznovrsnih obilježja koja međusobno povezuju kazališta i njihove stvaraocce u *središnju ili glavnu struju*. Onu koju prepoznajemo kao prevagu ili pretežitost u sklopu nacionalnog ili širega glumišta (npr. europskoga). Tako bi, recimo, u hrvatskome glumištu većina dramskih ansambala narodnih kazališta, većina gradskih dramskih kazališta, ali i nekoliko kazališnih družina, srodnošću svojih ustroja, dramskih izbornika i napose slogovnoizvedbenih označnica tvorilo naš kazališni *mainstream*. Za razliku od, recimo, skupine koju tvore kazališne družine ili autorske momčadi naglašeno alternativnih usmjerenja, ali i dijelovi programa pojedinih kazališnih kuća.

Pojam *kazališni mainstream* držim kako je moguće pohrvati kao *glavna (središnja) kazališna struja* ili još kraće *glumišna matica*.

SANJA NIKČEVIĆ

Mainstream je engleska riječ koja znači glavni tok rijeke ili glavnu tendenciju. Bilo čega. Pa tako i kazališta. U svijetu se termin razlikuje na organizacijskoj i/ili umjetničkoj razini.

Organizacijska razina u Americi znači profitno kazalište, a u Europi subvencionirano kazalište. Po prirodi stvari *glavna tendencija* kazališta trebala bi biti ono što je namijenjeno većini konzumenata, publike. Amerikanci to jednostavno rješavaju brojeći prodane karte, a Europa, koja oduvijek subvencionira umjetnost, određuje što je "vrijedno i prikladno" za većinu građana za čiju dobrobit država treba skrbiti tako da izabrano uključi u sustav financiranja.

Estetski se mijenja jer kao što riječni glavni tok u sebe

uzima neke rukavce pa teče dalje prema svome ušću, tako i kazalište. Glavnina kazališta je prepoznatljiva i njezin se razvoj može pratiti kroz povijest a sa strane postoje različita jezerca i lokvice - estetski pokušaji, protesti koji se katkad izbore za vlastitu estetsku profiliranost i postanu - rukavci. Oni pak mogu ući u maticu ali i ne moraju. Mogu ostati slijepi rukavci koji nisu našli put do središnje struje. To znači da će se na rubovima te glavne struje uvijek događati nešto što je drugačije a ona će uzimati svježije ideje i ljude upravo iz tog rubnog područja ne bi li osviežila samu sebe. Zato je glavni tok vrlo živ i vječan.

Najteže je definirati estetiku današnje glavne struje jer ona previre ali čini mi se da bi se mogli složiti da je današnji *mainstream* kazalište s pričom, možda bi se čak moglo reći - realizam. Ali ne prošlostoljetni pravac tog naziva, niti njegova priča, a naročito ne njegov način pričanja priče. *Mainstream* je i u dramu i u kazalištu već odavno preuzeo i usvojio i elemente avangardnih kazališta (način glume) čak i drugih medija (filmsko kadriranje ili brzu izmjenu scena). Tako bi se današnji *mainstream* realizam najbolje definirao objašnjenjem američkog realizma - onaj koji priča priču relevantnu vlastitoj publici. Moglo bi se reći i da je to kazalište koje ne ide protiv publike (ni formom ni sadržajem). To ne znači da joj nužno "podilazi", ali se trudi govoriti joj tako da čuje, vidi i razumije priču koja nosi poruku sa scene.

Svi znamo što je to ili tko bi to mogao biti u hrvatskom kazalištu. No, u nas je imenovanje uvijek problem. Naročito imenovanje upravo te glavne struje. Nju nitko nije želio definirati. Sama glavna struja smatrala je da je ona jedino kazalište i da ono što nije u njoj, nije ni dostojno imena kazališta. Ovaj pak tok izvan glavne struje tvrdio je da je *mainstream* mrtav, da ga nema i da postoje samo oni kao jedini živi predstavnici kazališne umjetnosti.

U toj jednoglasnoj tvrdnji da je onaj drugi mrtav, dakle nepostojeći, nije bilo potrebe definirati mrtvacu. Iz te nelagode definiranja ušla je strana riječ, u početku kao uvreda uz poklik *mainstream je mrtav*. No, s vremenom je to dobro zvučalo objema stranama, kao da se to na njih izravno ne odnosi, a ipak prenosi neku informaciju.

Zanimljivo je da termin odbacuju i poneki kritičari, dakle oni koji bi po definiciji svoga poziva trebali imenovati stvari u kazalištu. Ali to nije animozitet samo prema tom terminu, nego je u sklopu odbacivanja precizno definiranih termina tzv. *technicus terminus*. Upotreba takvih, jasno definiranih termina, tjera na preciznu analizu i jasnu poruku a onemogućuje maglovite impresije, *lijeporijek* ili *mudroslov* kojim će se impresionirati čitatelji ali prenijeti minimalna poruka.

Odabir hrvatske riječi umjesto *mainstreama* nije laka odluka jer se svi bojimo nasilnog pohrvaćivanja stranih termina - svi znamo za nakarade prijevoda kompjutorskih termina poput *očvrsla* za *hardware*. S druge strane, bojimo se i odalečivanja hrvatskog jezika od drugih i podizanja još veće komunikacijske barijere između nas i svijeta. Međutim, nisam sigurna da se smije dopustiti tako jaka dominacija engleskog jezika. Moramo li baš sve uzeti iz engleskog zato što to "bolje" zvuči ili smo se već navikli? Ostajući u kompjutorskom žargonu, *virtual reality* sasvim dobro zvuči u prijevodu kao *prividna stvarnost*. Ili barem virtualna realnost.

Najbolji hrvatski naziv bio bi *kazališna matica*, jedini je problem što se kod nas uz maticu veže prejak asocijacija na jednu instituciju. Ali dobri su nazivi i *središnji* ili *glavni kazališni tok*. No, iz vlastitog teksta vidim da sam upotreb-
ljavala i izraz *glavna tendencija*.

GEORGIJ PARO

O *kazališnom mainstreamu* može se raspravljati na dva plana: estetskom i organizacijskom.

U estetskom smislu radi se o kazališnoj poetici koja podjednako uzima u obzir književnu (glazbenu), glumačku (pjevačku, plesačku), redateljsku (koreografsku, dirigentsku), kao i likovnu komponentu kazališnog čina s ipak malom prevagom na književnom (glazbenom) predlošku. Takvo se kazalište obraća najširoj a ne afinitetskoj publici, te je u pravilu klasičnije, pa i samim tim konvencionalnije od, nazovimo ga uvjetno, trendovskog kazališta.

U organizacijskom pogledu riječ je o kazalištu koje ima svoju zgradu, stalni profesionalni ansambl (glumci, pjevači i plesači), proizvodnu i scensku tehniku i administraciju.

Kako je u kazalištu nerazdvojivo estetsko od organizacijskoga, to bi se, po mome mišljenju, *mainstream* mogao prevesti: *stalno profesionalno kazalište*.

GORAN SERGEJ PRISTAŠ

Bilo koja definicija pojma glavne kazališne struje u Hrvatskoj teško je održiva. Kako sâm pojam glavne struje nikad ne uključuje opis njezinih poetičkih premisa, na njemu se ne može zasnivati niti objedinjena refleksija. Stoga u pojam glavne struje nužno treba projicirati odrednice oko kojih bi se refleksija okupila.

Jedna je mogućnost određenja uvjetovana zastupljenošću određenog broja autora (uglavnom redatelja) na

repertoaru hrvatskog kazališta i produkcijskom potporom koju dobivaju. Ta odrednica bi uključila širok dijapazon poetičkih pretpostavka teško svedivih na zajednički nazivnik - od Magellija, preko Večeka, do Mesarića i Para.

Druga odrednica bi se mogla temeljiti na logocentričkom određenju hrvatskog kazališta pri čemu bi glavni orijentiri *mainstreama* opet bili Paolo Magelli (kao interpretator dramskog teksta u ekstenzivnom smislu) i Georgij Paro (kao animator dramskog teksta u intenzivnom smislu).

Treća mogućnost, koja mi se čini najlogičnijom, jest ona koja bi se dala otkrivati na području odnosa autor - refleksija. Riječ bi bila o dramaturgiji koja refleksiju ne dovodi u krizu mišljenja. U tom slučaju široko poimanje bi uključilo i konzumente kazališta od kojih se očekuje da budu publika (za razliku od gledatelja). Takva dramaturgija stvara dojam mirne koegzistencije produkcije i refleksije, kao i kriterije svidanja i uspješnosti na kojima najčešće počiva i metodologija dnevne kritike. Ta se struja u produkciji i refleksiji očituje kroz manje ili više ispunjena očekivanja. Tu bismo struju mogli odrediti u rasponu od pučkog kazališta Zlatka Viteza, preko pseudogavelijanaca, do mlade generacije redatelja (Baloković, Ferenčina, Krstulović).

BORIS SENKER

MAINSTREAM - uz ovu englesku imenicu *Veliki englesko-hrvatski rječnik* Željka Bujasa iz 1999. daje samo jedno značenje (doslovno i preneseno), a to je MATICA; dakako riječna matica, središnja struja, glavni tok, a ne pčelinja matica.

Uz pridjev, koji se oblikom ne razlikuje od imenice - dakle opet MAINSTREAM - nudi pak ova značenja:

- koji pripada središnjoj struji (glavnim tokovima), za razliku od marginalnih ili eksperimentalnih tokova;

- matični, srednji, večinski, nemarginalan.

Tako najnoviji englesko-hrvatski rječnik.

Budući da se i u nas riječ MATICA koristi u prenesenom značenju SREDIŠNJE STRUJE odnosno GLAVNOGA TOKA unutar nekoga gibanja ili procesa, ne vidim nikakvu zapreku tome da prestanemo govoriti o *mainstreamu* i *mainstreamskom* u hrvatskom kazalištu te počnemo govoriti o *hrvatskoj (europskoj, američkoj) kazališnoj matici* ili *središnjoj struji*, o *glavnim tokovima u hrvatskom (europskom, američkom) kazalištu*, o ljudima i pojavama koji se *nalaze u kazališnoj matici*, ili ostaju *izvan glavnih tokova*, ili idu *mimo kazališne matice*, ili se, pak, kreću *suprotno od matice* odnos-

no, suprotstavljaju (se) središnjoj struji... Naravno, naš je problem taj što živimo u strahu od toga da uporaba hrvatskih riječi nužno vodi u trivijalizaciju, što se bojimo da će nam kozmopolitski i internacionalistički nastrojani strukovni mandaringi natrljati nos i posramiti nas jer da za prostačkim kroatizmima posežemo bilo zato što smo nestručni, bilo zato što smo (kripto)nacio-nalisti i ksenofobi te nam je sve strano, tuđe i zazorno, bilo zato što smo zaostali u intelektualnom razvoju te nam je duh ostao skučen a obzor uzak. Kad pak velimo ili napišemo *mainstream*, utvaramo si da smo netom sišli s Broadwaya ili West Enda u ovu crnu provinciju, ne obazirući se na to što je za domoroce s Manhattanom ili obala Temze *mainstream* stara domaća riječ koja, kako u doslovnom tako i u prenesenom značenju, tamo ima posve istu vrijednost i stručnu težinu koju ovdje ima podjednako stara i podjednako domaća riječ *matica*. To je, međutim, problem psihološke i ideološke naravi, a ne jezično ili stručno pitanje.

Što se određenja *hrvatske kazališne matice* ili *glavnih tokova hrvatskoga kazališta* tiče, čini mi se da baš i nemamo o čemu razmišljati i raspravljati. Već pola stoljeća hrvatski kazališni glumci i redatelji odgajaju se na jednoj te istoj ustanovi (i u dvije-tri njezine *dislocirane* podružnice). U posljednjih petnaestak godina s te institucije dolaze i svi dramaturzi te gotovo svi dramatičari, dio prevoditelja stranih dramskih tekstova (uglavnom iz engleske, američke, njemačke, francuske i talijanske dramske književnosti - mali narodi za nas ne postoje), čak i neki kazališni kritičari. Gavella, njegovi učenici, učenici njegovih učenika, učenici učenika njegovih učenika... U toj povorci poneki "revizionist", poneki "disident". Diplomirani glumci i dramaturzi zapošljavaju se u kazališnim ustanovama koje se sve financiraju iz proračuna (državnoga, županijskog i/ili gradskog), a diplomirani redatelji kruže od jedne do druge ustanove, zadržavajući se poneku godinu na jednoj od njih "u svojstvu" intendanta, ravnatelja, umjetničkoga voditelja ili kućnoga redatelja. Petorica-šestorica stranih redatelja svojim se manje-više redovitim (dvo)godišnjim priložima uglavnom dobro uklapaju u te kružne tokove i struje. Unutar matice, koja nije statična premda je podosta inertna, smjenjuju se naraštaji kazalištaraca, smjenjuju se stilovi, smjenjuju se dominantne ideologije, smjenjuju se raznorazne krilatice te jača i slabi stupanj državnoga nadzora nad radom kazališnih institucija. Ne mijenja se, međutim, ono što tu maticu tvori a to su predstave s repertoara nekolicine naših gradskih, županijskih i državnih (prema aktualnoj zakonskoj regulativi) kazališnih ustanova i festivala. Ne mijenjaju se ni

opseg ni središte kruga ljudi koji te predstave stvaraju, koji, dakle, određuju smjer glavnim kazališnim tokovima, a to su profesionalni kazališni umjetnici s diplomama stečenim na istoj ustanovi, jedinog te vrste u nas.

E sad, kad bih morao sročiti neku kvaziučenu ili kvazikritičku frazu o tom kakvo je stanje te naše kazališne matice danas i ovdje, možda bih posegnuo za nekom od pretencioznih sintagma kakve se u nas mogu pročitati po novinama i časopisima - primjerice: *kazalište ukinute razlike*, ili *kazalište suglasja*, ili *teatar posuđenog identiteta* - ali to je druga i duga priča.

ASJA SRNEC TODOROVIĆ

Kazališni *mainstream* za mene je osobno kontradiktoran pojam. Iako ga je moguće opisati i odrediti kao kazalište očišćeno ili zaštićeno od rizika, označava prostor i događanja koja ozakonjuju sigurnost i prigrljuju ponajprije bezopasna mjesta dramske književnosti, režije, scenografije, glume... te zapravo ne zaslužuju spomenuti naziv. Kazališni *mainstream* preciznije bi trebalo kvalificirati kao *povodljivo prisjećanje/podsjećanje na Kazalište...* Ili kako prozvati kazalište u kojem je strast pažljivo i oprezno dozirana?

Ne mogu naslutiti razlog pronalaženja hrvatskog naziva za kazališni *mainstream*...

Jesmo li možda suočeni s njim?

U svakom slučaju nekoliko prijedloga: *nerizično kazalište*, *udobno kazalište*, *sigurno kazalište*.

Nemoguće je ne uočiti kontradikciju, i zato odustajem.

DAVOR ŠPIŠIĆ

Treba li nam *mainstream* kazališni časopis?

Odgovarajući na postavljeno pitanje, najprije valja odgovoriti "Treba li nam *mainstream* kazalište?" Oba odgovora su potvrdna. Iz jednostavnog razloga što su se prostori današnje Hrvatske prečesto u svojoj kronologiji razvijali bez ikakve svijesti o temelju, o dugoročno odnjegovanom centru. Stihija, improvizacija i lutanje, uz pljuvanje po važnosti kontinuiteta - to su, uglavnom bila obilježja svih segmenata našeg društva. Toga nije pošteđeno ni kazalište. Ono što je u svim fazama hrvatskoga kazališta bilo najteže, jest priznavanje paralelnog postojanja različitih estetika. Žanrovski raznovrsni i estetikom ako ne bliski a ono nadopunjivi umjetnički izrazi, u osviještenim kulturama čine etabrirani srednji sloj o koji se ne razbijaju

druge struje - već na njemu kvalitetno uspijevaju. Brojne estetike i kazališna propitivanja kroz *mainstream* prolaze kao kroz svojevrsno čistilište i ako na toj razini ne nalaze zadovoljenje svojih izazova, idu dalje. U smjerovima avangardnijima ili pak manje provokativnima od usvojenog temelja. Nema veće stalne energije za kazališni (kulturni) prostor nego kad se domogne kvalitetnog, sveprisutnog *mainstreama*. U idejama i izvedbama. Odatle se s puno više utreniranosti kreće u rizik. Ili kvalitetno kunja na lovorikama. Izbor je otvoren.

A treba li engleski termin *mainstream* zamijeniti odgovarajućom hrvatskom riječju? Nikako. Jer javit će se hrpe novohrvatskih jezičnih lopatara i pronaći nešto iz svog maštovitog arsenala: *srednjoplov*, *jezgrorijek*, *srednjostališni tjelopis*... Njihove kovanice su beskonačne.

ŽELJKA TURČINOVIĆ

Termin *mainstream* nametnuo se kao kazališni pojam suprotstavljanja novom kazališnom izričaju kojemu je cilj eksperiment bez nužno stvorenog rezultata.

Takva vrsta istraživanja kazališta, traženja novih formi i izričaja nazvana je alternativno, rubno, *off* kazalište.

Ono ne teži zatvorenoj formi, definiranju stila, poetike, što je cilj *mainstreama*.

Mainstream poštuje osnovne postulate drame i dramskog i u okviru toga istražuje nove načine uprizorenja.

Poštuje riječ, tekst, izaziva emociju i nije sam sebi svrhom.

Kazališni *mainstream* može biti dobar i loš; što znači da nije uvijek determiniran pozitivnom vrijednosnom kategorijom.

U istraživanju kazališnog izričaja on želi stvoriti stil predstave, poetiku, zaokruženu cjelinu.

Mainstream ne zloupotrebljava kazalište, ne destruiira ga niti poništava, on ga zastupa u raznolikim kazališno-scenskim oblicima.

U svojoj osnovnoj namjeri on polazi od kazalište tradicije, alternativa polazi od eksperimenta.

Alternativno kazalište može se metamorfozirati u *mainstream* (u Hrvatskoj je to primjer Teatra Exit), ali *mainstream* ne može postati alternativa.

Mainstream je estetska kategorija, alternativa tome ne teži.

Mainstream potiče i izaziva u publici reakciju, katarzična raspoloženja, ali je nikad ne bi smio ostavljati hladnom, nezainteresiranom ili proizvoditi dosadu.

Kategorija "nerazumijevanje radi modernosti" strana je *mainstreamu*.

Mainstream predstava nije slučajnost, koja na drugoj, trećoj izvedbi neće imati publiku.

Mainstream može provocirati ali s pokrićem kazališnog instrumentarija.

Brookovski "mrtvački teatar" može biti i *mainstream* i alternativa, razlika je u tome što se *mainstream* trudi da to ne bude, a alternativni to nije važno; važno joj je da bude drugačija.

Kazališno značajna postignuća alternative *mainstream* koristi, dok se obrnuti proces rijetko događa.

Nemam ništa protiv engleskog pojma *mainstream*, iako mislim joj se može naći hrvatska inačica.

Predlažem: kazališna matica, glavna struja.

Praksa uporabe trebala bi pokazati koji će termin prevladati: hrvatski ili engleski.

GORDANA VNUK

Mainstreamom se obično nazivaju etablirani kazališni tokovi koje najčešće alternativa "napada" s rubova da bi jednog dana sama postala *mainstreamom*. Od osamdesetih godina do danas novo kazalište je stvorilo svoj vlastiti *mainstream* za koji se u međunarodnim kazališnim krugovima uvriježio naziv *new theatre mainstream*. Grupe i pojedinci koji su nekada dolazili iz *non-mainstream* okruženja i nudili svojevremeno posve drugačiji kazališni jezik, danas su na čelu nacionalnih kazališta i baleta ili sudjeluju u otvaranju Olimpijskih igara i sličnih manifestacija. Na taj način se nova estetika infiltrira u *mainstream* kazalištâ koja preživljavaju obogaćujući svoj repertoar istraživačkim projektima. Eurokaz je programom i nekolicinom organiziranih okruglih stolova nastojao artikulirati pojavu, nazvali smo je *post-mainstream*, koja ukazuje na kazališne jezike koji dolaze s rubova Europe i u širem kontekstu iz neeuropskih kultura. Oni nude drugačiju optiku i zahtijevaju promjenu običaja percepcije u odnosu na novokazališni *mainstream* koji je u posljednjih desetak godina iscrpio kreativni potencijal (naročito u plesnom teatru) i doveo do uniformnosti europskog kazališnog pejzaža.

Naziv *mainstream* je već toliko rabljen u našem jeziku da ga je teško sada mijenjati. Probleme nalazim u tvorbi izvedenica te riječi, ali i to se može riješiti.

Možda u prijevodu: glavni tok ili struja (nasuprot "sporednom toku").